

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДДІВ ЯК ЧИННИК МОТИВАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВІДБОРІ

MATERIAL SUPPORT OF JUDGES AS A MOTIVATION FACTOR IN PROFESSIONAL AND PSYCHOLOGICAL SELECTION

Описано вплив матеріального забезпечення суддів на їх професійну мотивацію та ефективність відбору кандидатів на посаду судді з урахуванням психологічних чинників, зокрема рівня стресостійкості та доброчесності. Проаналізовано законодавство України, що регламентує суддівську винагороду, соціальні гарантії, а також захист професійних прав суддів. Виокремлено нормативні положення, які пов'язані із «заморожуванням» показника прожиткового мінімуму, що впливає на базові ставки суддівської винагороди і може знижувати привабливість посади судді серед висококваліфікованих юристів. Звернено увагу на «бюджетні» обмеження, здатні ускладнювати процес підвищення окладів у судовій гілці влади. Проаналізовано п'ять рішень Конституційного Суду України, ухвалених у 2013–2023 роках, які безпосередньо чи опосередковано стосуються оплати праці суддів, визначення прожиткового мінімуму та загального рівня соціальних гарантій у державній службі. Показано, що збереження механізму прив'язки суддівської винагороди до прожиткового мінімуму визнано конституційним, хоча його практичне застосування іноді призводить до недостатнього матеріального захисту суддів. Наведено статистичні дані щодо динаміки судового навантаження: у 2023 році кількість судових справ зросла майже в півтора рази, що посилює професійний і психологічний тиск на суддів та загрожує прискоренням професійним вигоранням. Здійснено порівняльний аналіз наукових джерел у галузях психології мотивації, управління людськими ресурсами та права. Показано, що гідний рівень суддівської винагороди і надійні соціальні гарантії стають вирішальними чинниками у процесі професійно-психологічного відбору. Належна оплата праці дає змогу суддям зосереджуватися на правосудді, забезпечуючи стабільність кадрового складу. Водночас «заморожування» базових величин і обмеження бюджетних витрат можуть стримувати притік нових фахівців до суддівського корпусу й спричиняти відхід досвідчених суддів у відставку. На цій підставі обґрунтовується важливість урахування матеріальних аспектів під час формування психологічного профілю сучасного судді й розроблення мотивувальних програм, що сприятимуть зміцненню авторитету судової системи та підвищенню довіри до правосуддя.

Ключові слова: мотивація, матеріальне забезпечення, суддівська винагорода, професійний відбір, професійно-психологічний відбір, суддя, соціальні гарантії.

The impact of judges' material support on their professional motivation and the effectiveness of candidate selection for judicial positions, considering psychological factors such as stress resilience and integrity, is described. The legislation of Ukraine regulating judicial remuneration, social guarantees, and the protection of judges' professional rights has been analyzed. Specific normative provisions related to the "freezing" of the subsistence minimum index, which affects the base rates of judicial remuneration and may reduce the attractiveness of the judicial profession among highly qualified lawyers, have been highlighted. Attention is drawn to "budgetary" restrictions that may complicate the process of salary increases in the judicial branch. Five decisions of the Constitutional Court of Ukraine issued between 2013 and 2023, which directly or indirectly relate to judges' remuneration, the determination of the subsistence minimum, and the general level of social guarantees in public service, have been analyzed. It is demonstrated that maintaining the mechanism of linking judicial remuneration to the subsistence minimum has been deemed constitutional, although its practical application sometimes results in insufficient material protection for judges. Statistical data on the dynamics of judicial workload are provided: in 2023, the number of court cases increased by almost one and a half times, intensifying professional and psychological pressure on judges and posing a risk of accelerated professional burnout. A comparative analysis of scientific sources in the fields of motivational psychology, human resource management, and law has been conducted. It is shown that a decent level of judicial remuneration and reliable social guarantees are decisive factors in the process of professional and psychological selection. Adequate compensation allows judges to focus on delivering justice, ensuring the stability of the judiciary. At the same time, the "freezing" of base figures and budgetary expenditure constraints may hinder the inflow of new professionals into the judiciary and lead to the premature retirement of experienced judges. On this basis, the importance of considering material aspects in shaping the psychological profile of a modern judge and developing motivational programs that will contribute to strengthening the authority of the judicial system and increasing public trust in justice is substantiated.

Key words: motivation, material support, judicial remuneration, professional selection, professional-psychological selection, judge, social guarantees.

УДК 159.9:331.108]:347.962
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.2.23>

Казачук О.С.

аспірантка

Приватне акціонерне товариство

«Вищий навчальний заклад

«Міжрегіональна Академія

управління персоналом»

Актуальність проблеми матеріального забезпечення суддів у контексті формування ефективної судової системи зумовлюється складною соціально-економічною ситуацією в Україні, а також вимогами до професійної компетентності та бездоганної репутації тих, хто обіймає посаду судді.

Протягом останніх десятиліть у численних наукових дослідженнях неодноразово підкреслювалася важливість мотивуючих чинників у професійній діяльності; зокрема, на думку І. Боришкевич, В. Якубів, Х. Романюк [1], теорії мотивації вкрай актуальні для підвищення ефективності праці

в державному секторі. Утім, специфіка суддівської роботи, яка вимагає високого рівня стресостійкості, доброчесності, вміння ухвалювати неупереджені та законні рішення, зумовлює особливу вагу матеріального чинника в загальній структурі професійної мотивації.

Як зауважує Н. Мамченко [3], у планах на 2025 рік, закріплених на державному рівні, пропонується «заморожувати» прожитковий мінімум для визначення посадових окладів суддів, залишаючи його на рівні 2102 грн, що суттєво нижче загального прожиткового мінімуму. Водночас, згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [13], держава зобов'язана створювати належні умови для здійснення правосуддя, зокрема забезпечувати суддів соціальними й фінансовими гарантіями. Проте, як слушно зазначає Голова Вищого господарського суду у відставці, заслужений юрист України, С.Ф. Демченко [2], ефективність судової системи напівпов'язана із засадами її фінансування та функціонування, тому утримання суддівської винагороди на рівні, недостатньому для компенсування високого рівня відповідальності й навантаження, може призвести до негативних наслідків у системі правосуддя.

У сучасній психологічній науці існують різні підходи до мотивації, зокрема в контексті професійної діяльності державних службовців [23]. Відповідно до класичних уявлень про ієрархію потреб, сформульованих А. Маслоу [8], надійне фінансове становище належить до базового рівня безпеки, що передує прагненню людини до самореалізації. Зі свого боку, теорія мотивації людської діяльності у сфері державної служби, яку розглядають сучасні українські дослідники [1; 7], підтверджує, що рівень оплати праці слід враховувати під час розроблення заходів, спрямованих на підвищення продуктивності та стимулювання фахівців до професійного розвитку. Відповідно, дослідження питання про те, як саме матеріальне забезпечення впливає на мотиваційну сферу кандидата під час професійно-психологічного відбору на суддівську посаду, є надзвичайно актуальним. Як наголошує доктор психологічних наук, професор, Я.М. Расвська [15], у будь-якій професійній галузі мотиваційно-емоційний аспект не можна відкидати, адже він визначає готовність спеціаліста витримувати високі психоемоційні навантаження. Саме тому в статті з'ясовано правові та психологічні особливості матеріального забезпечення суддів, висвітлено його роль у мотиваційній сфері під час відбору кандидатів, а також визначено подальші напрями вдосконалення матеріального складника професії судді.

З погляду психологічних концепцій мотивації внутрішній і зовнішній рівні мотивів мають взаємопов'язаний характер: внутрішня мотивація відображає ціннісні орієнтації, а зовнішня – передбачає наявність певних винагород і соціальних стимулів. При цьому в контексті суддівської діяльності зовнішня мотивація (зокрема, розмір посадо-

вого окладу, доплати, належні соціальні гарантії) часто визначає можливість реалізувати внутрішню потребу у справедливості та дотриманні високих професійних стандартів [6].

Самі судді, на думку С.О. Маслової [7], працюють у середовищі підвищеної конфліктності та відповідальності, що вимагає додаткових психофізіологічних ресурсів. За умов недостатнього матеріального забезпечення відбувається швидке професійне вигорання, зниження особистісної зацікавленості та погіршення якості ухвалюваних рішень. Також відомо, що в системі державної служби, в тому числі в судовій, ефективність значно залежить від можливості убезпечити працівників від постійного фінансового ризику [10].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [13], матеріальні гарантії суддів регулюються окремими статтями (ст. ст. 135–145), що визначають складники суддівської винагороди, порядок отримання відпустки, доплат за вислугу років, наукові ступені, доступ до держатаємниці та інші аспекти. Закон наголошує, що суддівська винагорода не може визначатися іншими актами, а лише спеціальним законом, що має захищати суддів від можливого тиску чи дискримінації. Проте відповідно до ухваленого Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» [10], рівень «базового» прожиткового мінімуму для суддів утримується на позначці 2102 грн, тоді як загальний прожитковий мінімум для працездатних осіб сягає більшої суми (3028 грн для працездатних осіб станом на 1 січня 2025 року).

Як зауважує М.С. Корольчук [6], така невідповідність може спричинити істотний дисбаланс у співвідношенні між реальними потребами суддів та їх матеріальним забезпеченням. Це особливо критично в контексті гарантованої державою незалежності суддів: нижчі, ніж очікувано, стандарти оплати праці здатні посилювати корупційні загрози. Водночас Кабінет Міністрів України своєю постановою «Питання оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2025 році» [9] пропонує загальні підходи до визначення посадових окладів у держслужбі, що побічно впливає й на персонал апаратів судів. Варто також урахувати положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [11] і Закону України «Про національну безпеку України» [12], які встановлюють загальні засади соціальної підтримки державних службовців, у тому числі й суддів. Згідно з позицією І.В. Шпекторенка [23], значна частина мотиваційних проблем у державному управлінні виникає тоді, коли соціальні гарантії не відповідають рівню відповідальності та професійним вимогам.

Процес професійно-психологічного відбору на суддівську посаду включає кваліфікаційний іспит, проходження тестування і співбесід у відповідних органах суддівського самоврядування [13], перевірку на доброчесність, а також оцінювання рівня стресостійкості. Як звертає увагу С.О. Маслової [7],

рівень матеріального забезпечення має значення, оскільки мотивовані кандидати прагнуть до стабільного й прогнозованого розвитку кар'єри.

На думку І.В. Шпекторенка [23], саме матеріальна привабливість посади впливає на рішення високоосвічених юристів спробувати себе в суддівському корпусі. Суддя, отримуючи гідну винагороду, здатний краще захищати власну незалежність від можливих зовнішніх впливів, адже не перебуває в стані пошуку додаткових джерел доходу. Важливо, що Бюджетна декларація на 2025–2027 роки [14], схвалена Кабінетом Міністрів, наразі не передбачає значного перегляду «заморожених» сум, тому матеріальні стимули можуть залишатися на недостатньому рівні.

Доктор юридичних наук, заслужений юрист України, С.Ф. Демченко [2] вважає, що «заморожування» прожиткового мінімуму для суддів несе в собі кілька ризиків. По-перше, це зменшення привабливості суддівської професії, оскільки потенційні кандидати вибирають комерційний сектор з вищими доходами. По-друге, можливе посилення кадрового дефіциту: досвідчені судді, зазнаючи фінансових труднощів, можуть виходити у відставку раніше. Враховуючи те, що для здійснення повноцінного правосуддя потрібен належний кадровий потенціал і гідні умови праці, деякі фахівці пропонують здійснювати поступове «розморожування» базового прожиткового мінімуму [10]. Наприклад, у науковому доробку І. Боришкевич та співавторів [1] наголошено, що впровадження поетапного підвищення окладів у державній службі, зокрема для суддів, є дієвим засобом підвищення мотивації й ефективності роботи. Зі свого боку, А. Маслоу [8] в класичній ієрархії потреб нагадує, що матеріальне заохочення є базою безпеки, від якої залежить наступний щабель – самореалізація і прагнення людини до вищих моральних та професійних цінностей.

Якщо звернутися до психофізіологічних підходів, на думку М.С. Корольчука [6], у складних професіях, що вимагають високої концентрації та когнітивного навантаження, фінансова незахищеність може провокувати стрес і професійне вигорання. У зв'язку з цим доцільно застосовувати комплекс методик для вивчення впливу матеріального чинника на мотивацію суддів, включаючи опитувальник «Задоволеність оплатою праці», тести на визначення ціннісних орієнтацій, а також інтерв'ю та контент-аналіз дисциплінарних справ. Такий підхід відповідає рекомендаціям розгляду теорій мотивації людської діяльності на державній службі [1] та враховує багатовимірність мотиваційно-особистісних характеристик [15].

Показово, що згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки» [14], уряд планує не змінювати суттєво параметри «замороженого» прожиткового мінімуму, а це означає, що інструменти вимірювання мотивації суддів в умовах обмежених фінансових гарантій будуть особливо

актуальними. Рідко, коли обидві сторони задоволені судовим рішенням. Отже, як мінімум, одна сторона по справі негативно сприймає судові рішення і весь свій негатив спрямовує на суди і суддів. Не важко уявити, яке психологічне навантаження лягає на суддів, помножене на прояви конкретного негативу, як у кількісному вимірі, так і по силі цього негативного впливу. Скільки «програвших» сторін – стільки і негативу, а особливо в кримінальній юрисдикції, де суддя в кожному засіданні приймає надзвичайно важливі рішення щодо долі людини. У результаті них засуджена людина втрачає все, особливо коли йдеться про строк 10–15 років. Іноді суддя бачить, що людина невинна, її треба виправдати і випустити, але вже створено такий суспільний резонанс, що цю людину треба не лише позбавити свободи пожиттєво, а ще й розірвати на шматки. Суддя знає, що після визнання підсудного невинним і звільнення його в залі суду на нього виллється стільки «понаднормативного» бруду і суперечливих політичних оцінок, і стільки негативу буде відкритого й потаємного викинуто на нього, на сім'ю, на родичів, а це просто так не закінчується, це виснажує суддю.

У 2023 році кількість судових справ в Україні зросла майже в півтора рази порівняно з попереднім роком: загалом розглядалось 3 157 293 справи, що на 46% перевищує показники 2022 року. Найсуттєвіше збільшення спостерігалось в адміністративних та цивільних юрисдикціях (приріст 41% і 65% відповідно). Зазначимо, що це не потягло пропорційне збільшення кількісного збільшення суддівського корпусу. За даними Державної судової адміністрації, найбільше судових проваджень припадало саме на цивільні правочини, де лідерами залишаються позови про стягнення боргів за комунальні послуги (321 тис.), справи про розірвання шлюбу (121 тис.) та кредитні спори (понад 80 тис.). В адміністративній юрисдикції найбільша частка – майже 319 тис. проваджень – стосувалася пенсійних питань; приблизно 10% із них пов'язані зі спорами щодо пенсійного страхування «чорнобильців». Найбільш типовими в господарській юрисдикції є наказні провадження (близько 10 тис. справ), позови щодо поставок товарів, робіт, послуг (також близько 10 тис.) та поставок енергоносіїв (приблизно 7 тис.). Цікаво, що в 2023 році продовжує зростати кількість справ про банкрутство фізичних осіб (1,2 тис. відкритих проваджень), а в кримінальній юрисдикції традиційно переважають справи про крадіжки (30 тис.), позови щодо скасування арешту майна (понад 15 тис.) та правопорушення, пов'язані з обігом наркотиків без мети збуту (14,5 тис.) [21]. Така динаміка свідчить про суттєве збільшення навантаження на суди у 2023 році, особливо через активізацію вирішення цивільних і адміністративних спорів, серед яких домінують проблеми з комунальними заборгованостями, сімейні питання та пенсійні виплати. Господарські справи залишаються показовими для розуміння проблем бізнесу,

які потребують судового захисту. У кримінальному сегменті зберігають лідерство справи про крадіжки, майнові арешти й невеликі правопорушення у сфері наркотичних засобів.

За останні роки Конституційний Суд України неодноразово звертався до питань, які так чи інакше стосувалися матеріального забезпечення суддів і взаємопов'язаних із ним аспектів державних соціальних стандартів. Зокрема, можна виокремити п'ять його рішень, де розглядалися різні сторони конституційності положень про оплату праці, соціальні гарантії й установлення прожиткового мінімуму як базового показника для обчислення посадових окладів. Серед найбільш актуальних варто виділити:

– Рішення від 15 жовтня 2013 року № 9-рп/2013, що стосувалося офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України, зокрема строків звернення до суду в спорах про стягнення належної заробітної плати та інших виплат. У публічному дискурсі воно часто згадувалося в контексті забезпечення гарантій оплати праці та своєчасної індексації доходів громадян [17];

– Рішення від 22 травня 2018 року № 5-р/2018, яке було ухвалене за конституційним поданням 49 народних депутатів України й стосувалося конституційності змін, унесених Законом № 76–VIII від 28 грудня 2014 року, зокрема пункту 12 розділу I цього закону. Воно також зачіпало питання правомірності обмежень у системі соціального забезпечення і фактично аналізувало вплив таких обмежень на конституційне розуміння прожиткового мінімуму та пов'язані з ним соціальні виплати [16];

– Рішення від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020, яке розглядало конституційність окремих положень, пов'язаних із запровадженням карантинних заходів у період пандемії COVID-19, а також частин статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» та прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік»». У межах цього рішення обговорювалися питання про можливі обмеження соціальних пільг і гарантій для державних службовців та скорочення їхніх доходів [18];

– Рішення від 15 липня 2021 року № 2-р/2021, яке безпосередньо стосувалося конституційності частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» і частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України (у редакції Закону № 1774-VIII), зокрема прив'язки мінімального посадового окладу (тарифної ставки) до прожиткового мінімуму. У ньому було підтверджено, що механізм «заморожування» показника прожиткового мінімуму для визначення посадових окладів не суперечить Конституції України за умови збереження загальної мінімальної соціальної гарантії у сфері оплати праці [19];

– Рішення Першого сенату Конституційного Суду України від 13 вересня 2023 року

№ 7-р(І)/2023, яке було ухвалене за конституційною скаргою Костіни Миколи Васильовича. Суд перевіряв на відповідність Конституції України положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України. У цій справі порушувалися питання щодо соціальних виплат і допомоги, передусім у контексті застосування мінімальних державних соціальних стандартів; водночас ці норми мали опосередкований вплив і на суддівську винагороду, оскільки визначали загальні параметри бюджетного фінансування [20].

Таким чином, у період із 2018 по 2024 рік щонайменше п'ять рішень КСУ певною мірою торкалися проблематики соціальних гарантій у державній сфері, зокрема оплати праці суддів, де суттєву роль відіграє розмір прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. Особливої уваги заслуговує Рішення Конституційного Суду України від 15 липня 2021 року № 2-р/2021, в якому було розглянуто конституційність норм, що зобов'язували встановлювати мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку) суддів «не нижче прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року» [21]. Оспорювалися, зокрема, частина шоста статті 6 Закону України «Про оплату праці» та частина шоста статті 96 Кодексу законів про працю в редакції Закону № 1774-VIII від 6 грудня 2016 року. Заявники звертали увагу на те, що «прожитковий мінімум» як показник може бути у двічі меншим порівняно з тим, який раніше застосовувався для розрахунку схеми посадових окладів. На їхню думку, це призводило до звуження обсягу соціальних прав і фактичного зменшення доходів працівників, у тому числі суддів, що нібито суперечило вимозі забезпечити достатній життєвий рівень за Конституцією України.

Ключові правові висновки Конституційного Суду полягають у тому, що «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка)» не можна прирівнювати до «мінімальної заробітної плати». Перша категорія визначає основу для тарифікації різних розрядів оплати та диференціації винагороди, залежно від складності та специфіки роботи, тоді як мінімальна заробітна плата залишається державною соціальною гарантією, що має бути не нижчою за прожитковий мінімум. Водночас мінімальний посадовий оклад також не може опускатися нижче прожиткового мінімуму, хоча це і не означає його автоматичну тотожність із мінімальною зарплатою: законодавець передбачає можливі доплати, надбавки тощо. Судді наголосили, що запровадження такої «прив'язки» до прожиткового мінімуму не суперечить конституційному праву на оплату праці й не звужує змісту права на достатній життєвий рівень. Крім того, КСУ остаточно підтвердив прийнятність механізму «заморожування» прожиткового мінімуму на 1 січня конкретного року за умови збереження державних гарантій і доплат до рівня мінімальної заробітної плати. Отже,

частина шоста статті 6 Закону «Про оплату праці» та частина шоста статті 96 Кодексу законів про працю у вказаній редакції визнані такими, що відповідають Конституції України, а практика визначення мінімального посадового окладу відповідно до прожиткового мінімуму залишається чинною.

Матеріальне забезпечення суддів в Україні, включно з особливостями нарахування винагороди, регулюється насамперед Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також пов'язується із приписами бюджетного законодавства. У статтях 135–146 Закону «Про судоустрій і статус суддів» визначено складники суддівської винагороди та додаткові гарантії [13]. Основною складовою частиною є базовий посадовий оклад, розмір якого корелюється з рівнем суду (місцевий, апеляційний, вищий спеціалізований, Верховний Суд) та не може бути нижчим за встановлений державою мінімум, що, зі свого боку, узгоджується з показниками прожиткового мінімуму. Крім базового окладу, суддя має право на низку доплат і надбавок: за вислугу років (у межах від 10% до 80%), науковий ступінь, почесне звання, доступ до державної таємниці, адміністративні посади тощо. Також передбачено соціальні гарантії та компенсації у формі щорічної основної відпустки з виплатою допомоги на оздоровлення, страхування життя й здоров'я суддів, а за наявності необхідного стажу – право на державне пенсійне забезпечення. Винагорода в судах вищих інстанцій, зокрема апеляційних та касаційних, традиційно є вищою, ніж у місцевих судах, що зумовлено складністю справ і підвищеною відповідальністю. Для зручності застосування у практиці використовують «коефіцієнтне» співвідношення між окладами суддів різних рівнів, аби забезпечити належну диференціацію виплат.

Аналіз практики Конституційного Суду України і положень чинного законодавства свідчить про те, що проблематика матеріального забезпечення суддів перебуває у фокусі як судової, так і законодавчої гілок влади [10–14; 16–20]. Це стосується не лише фінансового складника, а й загальної спроможності суддівського корпусу забезпечувати незалежність, неупередженість і високі моральні стандарти правосуддя. Рішення № 2-р/2021 підтвердило конституційність законодавчої моделі, яка передбачає прив'язку мінімального посадового окладу до показника прожиткового мінімуму, але водночас створює додаткові механізми (доплати, надбавки) для підтримання гідного рівня суддівської винагороди [19]. Постійне зростання кількості справ свідчить, що судді працюють у дедалі складніших умовах, а тому їх матеріальний захист відіграє важливу роль у запобіганні професійному вигоранню, зниженню якості ухвалюваних рішень і відтоку кваліфікованих кадрів. Забезпечення належного рівня суддівської винагороди та адекватних соціальних гарантій є одним із визначальних чинників у процесі відбору й мотивування висококваліфікованих правників на посаду судді. Воно служить додатковим бар'єром проти коруп-

ційних ризиків і гарантією професійної стійкості суддівського корпусу. Зрештою, якісне та оперативне відправлення правосуддя безпосередньо впливає на рівень довіри суспільства до суду, загальну доступність правосуддя й забезпечення верховенства права в Україні.

Деякі бачення високих посадовців щодо завищення грошового утримання суддів не є переконливими. Не можна залишити поза увагою цікавий політичний психотип відомого державного посадовця, який занадто спрощено співвідносить такі поняття, як верховенство права, законодавець, закон, правосуддя, суддя, соціальна держава, судові рішення. Автор утримується від вказівки на конкретне прізвище зі зрозумілих причин, але кому цікаво, є посилання на джерело [21]. Ось його думки з інтернет-ресурсу з приводу пенсійного забезпечення. Він стверджує, що *«17 000 людей отримують пенсії завдяки рішенням українських судів, прийнятих всупереч закону, всупереч здоровому глузду, всупереч будь-яким моральним принципам, з абсолютно брутальним порушенням чинного законодавства. Він зазначив, що судді замість пенсійного фонду нараховують пенсії людям, які звернулися до суду. А щоб припинити це неподобство, потрібно, щоб НАБУ зайнялося суддями, тими, які приймали рішення всупереч закону»*.

Кожний держслужбовець мав би знати, що судові рішення має силу закону і його треба виконувати або оскаржувати. І ні в якому разі не створювати такі ситуації, коли суддя вимушений шукати судового захисту. Суддя зобов'язаний дати правову оцінку цілому закону чи окремій його нормі на предмет відповідності конституційного принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) [5]. І якщо суддя дійде висновку, що закон або окрема його норма мають ознаки неправового акту, то суддя не має права застосувати відповідний нормативний акт. Зауважимо, що конкретний обов'язок керуватися наведеним вище принципом покладено на суди і суддів Конституцією України (ст. 129) [5].

З нашого погляду, концепція матеріального забезпечення суддів не може обмежуватися суто фінансовими обчисленнями чи формальними критеріями «бюджетної доцільності». Ми вважаємо, що достойний рівень винагороди суддів є не лише інструментом утримання кваліфікованих кадрів, а і важливим моральним імперативом, який держава має виконувати для забезпечення справедливого правосуддя. По-перше, в професійній діяльності суддів наявність належного матеріального забезпечення дає їм змогу зосередитися на головних аспектах судочинства, зокрема на ретельному аналізі юридичних питань, належному оцінюванню доказів та ухваленні виважених рішень, без відволікання на можливі фінансові труднощі. По-друге, з психологічної точки зору впевненість у завтрашньому дні й відчуття соціальної захищеності допомагають суддям зберігати емоційну рів-

новагу навіть в умовах високого стресу, який часто супроводжує професійні обов'язки в судовій сфері. Додатково зауважимо, що відсутність достатніх фінансових гарантій може проявлятися в низці проблем, що перешкоджають повноцінному функціонуванню судової системи. Зокрема, внаслідок недостатнього рівня матеріального забезпечення потік більш кваліфікованих юридичних кадрів спрямовується в більш високооплачувану сферу суспільного життя, що перешкоджає функціонуванню судової системи. Така ситуація породжує кадровий дефіцит, який негативно позначається на швидкості розгляду справ та якості правосуддя загалом. Попри усталену думку, що заробітна плата не завжди є вирішальним фактором мотивації, наші попередні спостереження свідчать про те, що в галузі судочинства саме фінансова стабільність – один із ключових чинників, здатних суттєво вплинути на рішення про вступ на посаду судді та на подальше бажання служити в цій сфері протягом тривалого часу.

Не важко зрозуміти дійсні причини і мотивацію тих кандидатів, які в процесі їх вивчення на предмет відповідності посаді судді визнані недостатньо підготовленими до цієї тяжкої праці, але з року в рік послідовно намагаються «відкрити зелене світло», не вживаючи при цьому ніяких заходів для підвищення своєї правової кваліфікації, і вихованню в собі гідних морально-психологічних якостей, за умови низького рівня оплати праці суддів. Звертаємо увагу, що питання матеріального забезпечення суддів безпосередньо позначається на загальних стандартах правосуддя і розвитку правової культури в державі. Суддя, котрий не мусить перейматися матеріальними проблемами, більш схильний орієнтуватися на високі професійні й моральні цінності, а не на пошуки можливостей для додаткового заробітку чи уникнення фінансових ризиків. Зрештою, належна оплата праці та вчасні соціальні виплати не тільки стимулюють фахове зростання суддів, а і сприяють більшій відкритості та прозорості судової системи, адже роблять її менш вразливою до зовнішнього тиску.

Авторська позиція полягає в тому, що система матеріальної підтримки суддів має розвиватися комплексно та базуватися на результатах як економічних, так і психологічних досліджень, котрі висвітлюють реальні умови праці та рівень відповідальності в суддівському корпусі. Розуміння унікальних навантажень і ризиків суддівської діяльності дає змогу дійти висновку, що чинна практика «заморожування» або недофінансування суддівських окладів є короткозорою стратегією, яка здатна підрвати фундаментальні принципи незалежності суду. Таким чином, формування збалансованої та справедливої системи матеріальних гарантій, на нашу думку, є необхідною передумовою для зміцнення авторитету суду й довіри до нього з боку суспільства.

Результати дослідження показали, що матеріальне забезпечення суддів в Україні, котре визна-

чається спеціальними законодавчими актами [5; 10–14; 16–20], дійсно набуває надзвичайно важливої ролі в забезпеченні їх незалежності та неупередженості. З одного боку, суддя, який відчуває впевненість у стабільності власного матеріального статусу, може сконцентрувати всі свої ресурси на ґрунтовному аналізі справ, ретельному оцінюванні доказової бази та дотриманні високих стандартів правосуддя. З іншого боку, відповідність винагороди судді рівню його відповідальності й можливих ризиків зумовлює також і зниження корупційних чинників, адже відсутність нагальної потреби в додаткових джерелах доходу дає змогу судді залишатися максимально неупередженим і відданим верховенству права. Збереження достатніх соціальних та фінансових стимулів дає змогу утримувати найбільш талановитих правників у системі судочинства, сприяє їх професійній реалізації та мінімізує корупційні ризики. Навпаки, відсутність таких стимулів у поєднанні із «замороженими» нормативними показниками, на що звертають увагу представники наукової спільноти та практика, істотно знижує перспективи формування дійсно незалежного й компетентного суддівського корпусу, що може стати перешкодою для розвитку України як правової держави, яка орієнтується на європейські стандарти верховенства права та забезпечення надійного захисту прав і свобод громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боришкевич І., Якубів В., Романюк Х. Використання теорій мотивації людської діяльності у сфері державної служби. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Випуск 1 (61). С. 12–18.
2. Демченко С.Ф. Теоретичні аспекти становлення і розвитку господарського судочинства в Україні. Київ : Преса України, 2009. 247 с.
3. Мамченко Н. У 2025 році пропонується визначити оклади суддів, виходячи з «замороженого» мінімуму в 2102 грн. *Судово-юридична газета*. 2024. URL : <https://sud.ua/uk/news/publication/304672-v-2025-godu-predlagaetsya-opredelyat-oklady-sudey-iskhodya-iz-zamorozhennogo-minimuma-v-2102-grn> (дата звернення: 20.01.2025).
4. Конспект лекцій з курсу «Теорія мотивації» / укладач О.В. Прокопенко. Суми : Вид-во СумДУ, 2006. 171 с.
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30. Ст. 141. 254к/96-ВР від 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2025).
6. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-е вид., випр. та доп. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.
7. Маслова С.О. Мотивація як фактор ефективності праці. *Вісник ЖДТУ*. 2018. № 2. С. 85–89.
8. Маслоу А. Мотивація та особистість. 3-тє видання. 2019. 352 с.

9. Питання оплати праці державних службовців на основі класифікації посад у 2025 році. Постанова КМУ від 29 грудня 2023 р. № 1409, 1409-2023-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1409-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

10. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19.11.2024, 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 01.01.2025 р. 1105-XIV. 1999. № 46-47. Ст. 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

12. Пронаціональну безпеку України: Закон України від 09.08.2024 р. 2469-VIII. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 01.01.2025 р. 1402-VIII. 2016. № 31. Ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 20.01.2025).

14. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025–2027 роки : Постанова КМУ від 28 червня 2024 р. № 751. 751-2024-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.01.2025).

15. Раєвська Я.М. Готовність фахівців соціальної сфери до міжпрофесійної взаємодії за мотиваційно-емоційним компонентом. *Психологічний часопис*. 2020. Т. 6. № 1. С. 142–151. URL: <http://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/article/view/823>

16. Рішення Конституційного Суду України № 5-р/2018 справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 12 розділу I Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 року № 76–VIII. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/uhvaleno-rishennya-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-no-5-r2018-0> (дата звернення: 25.01.2025).

17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України. 15 жовтня 2013 року. № 9-рп/2013. Справа № 1-18/2013. v009p710-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-13#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

18. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду

щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України Про Державний бюджет України на 2020 рік» 28 серпня 2020 року № 10-р/2020. Справа № 1-14/2020(230/20). v010p710-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 6 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII, частини шостої статті 96 Кодексу законів про працю України в редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII (про мінімальний посадовий оклад (тарифну ставку). 15 липня 2021 року № 2-р/2021. Справа № 1-157/2019(3593/19). v002p710-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-21#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

20. Рішення Першого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Костіни Миколи Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення пункту 26 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України. 13 вересня 2023 року. № 7-р(I)/2023. Справа № 3-51/2021(115/21). v007p710-23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-23#Text> (дата звернення: 25.01.2025).

21. Статистичні дані по судових справах. Оpendatabot. Майже у півтора рази збільшило судових справ у 2023 році. Найчастіше судяться за комуналку та пенсії. 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/court-2023> (дата звернення: 25.01.2025).

22. Хто отримав захмарні пенсії через суди? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=oAMSFMeEwSY> (дата звернення: 22.01.2025).

23. Шпекторенко І.В. Теорія мотивації Ф. Герцберга в контексті структури професійної мобільності персоналу. *Аспекти публічного управління*. 2013. № 1. С. 78–83.